

Jak to začalo

V polovině 80. let rozhodně nebývalo běžné, aby se studenti druhého ročníku pražského gymnázia vydali na letní brigádu do zahraničí. Když se tedy tato myšlenka zrodila v hlavách některých našich spolužáků, vypadala poněkud nereálně. Tím spíše, že mezi zeměmi, k nimž se zpočátku upínaly plány organizátorů, byla Itálie a země západní Evropy. A že by příslušné úřady posvětily, aby českoslovenští svazáci trávili prázdniny pomocí hospodářství zemí kapitalistického světa, to opravdu zavánělo utopií. Jak se ukázalo, právem.

Svolení k zahraniční brigádě ale přece jen přišlo. Tato jediná věta určitě nedostatečně obsáhne úsilí, které museli organizátoři vynaložit k uskutečnění svého snu. Radost z výsledku jim asi ani moc nekazil fakt, že se kompetentní úřady při hledání vhodné lokality zaměřily na země sovětského bloku a nakonec padla volba na Bulharsko. I po tom všem, co jsme si během červencových dní na Balkánském poloostrově prožili, mohlo být hůř. K oblastem, které tehdy byly ve hře, patřily i zemědělské plochy na Ukrajině, kde bychom se ocitli zhruba dva měsíce po té, co vybuchla černobylská jaderná elektrárna, takže po čtvrt století by už o tavném pobytu možná neměl kdo vyprávět.

Po té, co jsme se dozvěděli termín a místo, vyskytly se další problémy. Rozhodnutí padlo poměrně pozdě, část ze studentů naší třídy již měla na prázdniny vlastní program, a tak bylo nutné doplnit torzo skupiny z dalších tříd tehdejších druhých i třetích ročníků. Jedinou výjimkou byl student právě končícího prvního ročníku, jehož otec byl bulharský státní občan, a Saša měl tudíž naší skupině vypomáhat jako tlumočník.

Rovněž bylo třeba zajistit pedagogický dozor. Odesl to jeden z benjamínků profesorského týmu, jenž na škole vyučoval zeměpis a tělocvik, a jehož jsme mezi sebou titulovali familiárně Boris. Nevíme, jak nad volbou zajásal on, ale my jsme ji docela uvítali, protože v té době patřil k našim oblíbeným vyučujícím, jak už to tak bývá u kantorů věkově blízkých studentům. Poněkud rezervovanější jsme byli k druhému zástupci školních autorit, který měl Borise doplnit zhruba po deseti dnech. Třicátník Svoboda v budově našeho gymnázia nejen pracoval, ale i bydlel, neboť zde působil jako školník, a to školník velmi rázný a přísný, s krocením mladých horkých hlav měl zkušeností až dost. U většiny z nás tedy jako pocit vůči němu převládal obrovský respekt, u některých až strach, ale doufali jsme, že to bude Boris, kdo v jejich duu bude mít hlavní slovo. Právě ve vztahu vůči pedagogickému doзору se nám však potvrdila jedna ze zásad, se kterou jsme se za pobytu v Bulharsku setkávali takřka neustále: nic není, jak se jeví.

Hurá, jedeme!

Brigáda měla výměnný charakter – třicet bulharských studentů přijelo na měsíc do Československa, my jeli na měsíc k nim. Pobyt obou skupin by rozvržen do čtyř týdnů. Tři byly vyplněny pracovními činnostmi, čtvrtý byl exkurzní a brigádníci při něm měli vzájemně poznat krajiny svých kolegů. Bulhaři měli exkurzní týden na začátku, my na konci. Část finančních prostředků pokryla škola, část si dopláceli účastníci. Kromě toho jsme skládali určený obnos jako kapesné pro bulharské studenty, než si vydělají peníze na brigádě; oni měli totéž udělat doma. I proto si někteří z nás nevezli s sebou do Bulharska rezervy v leva (rezervy v jiné měně v té době nepřicházely v úvahu).

Protože v Bulharsku začaly prázdniny dříve, přijeli naši kolegové do Prahy už v červnu. Na Hlavním nádraží je vítala delegace naší školy tradičně – chlebem a solí. Během exkurzního týdne jim také část z nás dělala doprovod po pražských památkách a zoologické zahradě a snažili jsme se od nich získat nějaké informace, při tom jsme procvičovali školní ruštinu a angličtinu. Jazykové bariéry jsme kladli za vinu, že jsme Bulharům nedokázali

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

dostatečně vysvětlit, proč hned po svém příjezdu, aniž cokoliv zatím udělali, dostali tolik peněz. Naše odpovědi typu „No, vždyť i vy jste nechali peníze pro nás.“ jejich nechápavé výrazy příliš nerozptýlily. A my jsme to nebrali jako varování.

Když v parný sobotní podvečer dne 5. 7. 1986 na pražském Hlavním nádraží nastupovala naše třicetičlenná skupina do vlaku, měli jsme před sebou vidinu čtyř týdnů na Balkánském poloostrově, a takřka žádné informace. Vlastně jsme ani nevěděli, kam přesně jedeme – to nám měli sdělit až Bulhaři po našem příjezdu – ani co budeme ty tři neděle dělat. Někdo vypustil fámou, že budeme sklízet meruňky, toho jsme se ochotně chytili, a už se nám sbíhaly sliny na ochutnávku. Ale hlavně jsme se těšili na ten poslední týden, který – jak jsme předpokládali – strávíme u moře. Co také jiného od Bulharska chtít?!

Cesta vlakem

Vlak, ve kterém jsme cestovali v lehátkových kupé, měl konečnou stanici na černomořském pobřeží a podle toho vypadalo složení cestujících – většinou mladí rekreanti mířící k moři. Cíl naší cesty se nacházel o stovky kilometrů dále ve vnitrozemí, proto jsme měli vlak využít jen na rumunsko-bulharský hraniční přechod Giurgiu-Ruse a tam přestoupit na vlak do Sofie. Toho jsme se nebáli – měli jsme s sebou člověka hovořícího bulharsky a na přestup více jak hodinu času. Ovšem pokud dorazíme podle jízdního řádu (tedy v pondělí 7. 7. v 01.05.).

Při cestě jsme se bavili různě. Když nás přestalo bavit koukání z oken, zaměstnávali jsme se korzováním po vagónech, vzájemnými návštěvami v přidělených kupé a konzumováním zásob. Těžkou hlavu z toho měl možná jen Boris, přece jen uhlídat třicet lidí, za které odpovídá, po celém vlaku, mohl být pořádný nápor na psychiku.

Brzy se přidružily i další starosti, protože ještě na československém území nabral vlak výrazné zpoždění, takže náhle hodina na přestup na sofijský spoj už nevyznívala tak pohodově. Také jsme začínali pociťovat nedostatek tekutin. Díky zpoždění se strojvedoucí v zastávkách dlouho nezdržoval, takže i rychlé nákupy v nádražních stáncích byly takřka vyloučené, a doplňování pitiva v jídelním voze bylo značně finančně náročné, a pro ty, kdož se příliš spolehli na dotace od bulharských kolegů, i nemožné.

Území Maďarska jsme z větší části překonávali v noci. Přes rovné pláně vlak uháněl jako drak a své manko vůči jízdnímu řádu se mu dařilo stahovat, což nám přidávalo na náladě.

Jenže před polednem 6. 7. jsme dorazili na hraniční přechod do Rumunska.

Maďarsko v polovině 80. let bylo v socialistickém bloku nebyvale liberální zemí, zvláště pro Ceauceskův režim. Zřejmě proto byla hraniční kontrola při vstupu do Rumunska tak důsledná. Nikdo, kromě těch, kdo ve stanici na maďarsko-rumunských hranicích vystupovali, nesměl z vlaku. Z okýnek jsme sledovali, jak kolem vlaku pobíhají muži v montérkách, nahlízejí pod podlahy vagónů a tlučou do podvozků obrovskými kladivy. Ve vlaku pak podobně oděni muži kontrolovali stropní prostory vozů, odkud skutečně nějaké nelegální pasažéry vytáhli, nahlíželi pod sedačky a namátkově kontrolovali zavazadla.

Když do kupé obývaného čtyřmi dívkami naběhl snědý chlapík s obrovským hnědým očima, zpocenými vlasy a špinavými rukama, nevěděly jsme v prvním okamžiku, zda nás přišel zkontrolovat, nebo přepadnout. Za několik minut vrazil do dveří kupé jiný muž, který svou modrou uniformou a červeně lemovanou brigádýrkou vzdáleně připomínal našeho výpravčího. V rychlosti vychrlil několik dotazů, ze kterých jsme rozuměly jen jedinému: Puška? Co nejpřesvědčivěji jsme vrtěly hlavami, protože budil dojem, že při jakékoliv jiné reakci nás vyvede z vlaku a zatkne. Přes naši jednoznačnou odpověď popadl jeden z batohů,

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

usedl na sedačku a začal ho prohledávat. Naštěstí nenašel nic podezřelého, takže kupé zase opustil.

Vlakem prošli také muži s kbelíkem, ze kterého oprýskanou naběračkou nalévali zájemcům vodu. Vzhledem k tomu, že jsme na hraničním přechodu stáli v nejparnější denní době téměř dvě hodiny, našlo se hodně lidí, kteří vděčně přijímali tuto ojedinělou službu turistům a příliš se nezaobírali tím, jak je voda servírovaná a odkud asi pochází. Stačilo, že vypadala čistě. Protože jsme nikdo, kdo jsme tuto vodu pili, neonemocněli žádnou záhadnou chorobou, asi byla opravdu pitná.

Nevím, zda nám bylo větší horko ze slunečních paprsků, nebo z rumunské pohraniční kontroly. V každém případě jsme si oddechli, když strojvedoucí konečně dostal pokyn k odjezdu. Rumunsko nás přece jen vzalo na milost a my mohli z bezpečí kupé sledovat jeho přírodní krásy i bídu tamních lidí. Důkladná hraniční kontrola ovšem smazala náskok, který jsme získali noční jízdou přes Maďarsko, a bylo už takřka jisté, že pokud stihneme vlak do Sofie, bude to velmi těsné. Když jsme se tmou blížili k bulharským hranicím, byli jsme stále více ve střehu a snažili jsme se neusnout, abychom náhodou nezůstali zapomenutí ve vlaku.

Do Ruse jsme dorazili s více jak hodinovým zpožděním, ale – světe div se – osobní vlak do Sofie dosud neopustil nádraží. On na náš spoj čekal! Než jsme se však my dočkali bulharských pohraničních orgánů, viděli jsme už jen vzdalovat se jeho koncová světla. Rozčílilo nás to hlavně proto, že odbavení bulharských pohraničníků spočívalo v tom, že jsme jim jen na půl metru ukázali desky svých cestovních pasů, ani nepotřebovali vidět fotku.

Další vlak do Sofie jel až po šesté hodině ráno. A tak vyhladovělí, žízniví a nevyspalí studenti pražského gymnázia obsadili všechny volné lavičky na peróně bulharského nádraží a poslušně čekali, až budou moci pokračovat v cestě. Nic jiného jim ostatně nezbývalo. Začala tím série čekání, kterých si pro nás Bulharsko připravilo snad až příliš. Jenže to jsme v té chvíli ještě netušili. Snad jsme se i domnívali, že to nejhorší máme za sebou. Svatá prostoto!

Vítejte v Čavdaru! aneb Všechno je jinak!

Když jsme po několikahodinové jízdě z Ruse konečně vystoupili na sofijském nádraží (zdolali jsme v osobáčku po bulharských kolejích více jak 300 km), mohli jsme zapomenout na pompézní uvítání, kterého se bulharským studentům dostalo v Praze. V dohledu nebyl nikdo než cestující z vlaku. Po chvilce zmateného rozhlížení k nám nesměle přistoupil jakýsi třicátník s kabelou přes rameno, který vypadal, že tudy jen tak náhodou prochází cestou do práce, a v celku zbytečně se zeptal, zda nejsme studenti z Československa. Když se přesvědčil, že ho intuice nezklamala, vysvětlil nám prostřednictvím našeho tlumočnicka Saši, že je zástupce sofijské komsomolské organizace a že nás má doprovodit do místa našeho pobytu.

Následovali jsme ho před nádražní budovu, kde jsme si na sluníčku, které již začínalo pěkně hřát, počkali na autobus. Ten s námi projel bulharským hlavním městem a po několika málo kilometrech jízdy k našemu zděšení odbočil k oplocenému komplexu přízemních budov postavených ze sádrokartonu a překližek, nad jehož vstupní branou se vedle budovatelských hesel skvěl název mládežnického tábora Čavdar, zasvěceného Vasilu Levskému.

Vasil Levski byl na přelomu 60. a 70. let 19. století čelným představitelem bulharského odboje proti Turkům, kteří Bulharsko ovládali od konce 14. století, a za to ho pak Turci popravili. Zkrátka pařil k lidem, kteří se stali nesmrtelnými díky tomu, kdy a jak zemřeli. V době, kdy jsme v Bulharsku byli my, to s Turky vypadalo docela jinak. Živkovův režim přistoupil k asimilaci početné turecké menšiny (V sedmimilionovém Bulharsku tvoří dnes Turci zhruba deset procent, na začátku 80. let byl jejich podíl ještě

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

vyšší.), což bylo spojeno například se zavíráním tureckých mešit, rušením tureckých nakladatelství a rozhlasového vysílání nebo třeba i s nutností změny tureckého příjmení na bulharské.

Hned za branou tábora stála hlavní budova, kde sídlilo vedení tábora a jejíž součástí byla i společenská místnost (čili klubovna). Za hlavním stanem se rozprostíralo vybetonované a dohladka zarovnané nástupiště, nad nímž se tyčil stožár s bulharskou státní vlajkou (čili buzerplac). Tábor dále tvořily dvě jídelny, které stály přes cestu vedle hlavní budovy, dvě budovy se sociálním zařízením a pět budov, které se staly dočasnými domovem brigádníků, tedy i naším. Vše spojovaly asfaltové cesty, lemuující upravené trávníky. Vedle vstupní brány se pak ještě nacházel malý stánek s občerstvením s omezeným sortimentem i otvírací dobou. Do té jsme se při příjezdu netrefili.

Naše první kroky směřovaly do klubovny, kde nás přivítal hlavní komandýr tábora a vysvětlil nám, v čem bude spočívat naše práce a co budeme smět a nesmět v táboře dělat. Saša tlumočil a my ostatní jsme ho místy přerušovali nevěřícími povzdechy. Na meruňky jsme mohli zapomenout – nebudeme přínosem pro bulharské ovocnářství, ale pro zelinářskou oblast. Hurá na pole plít cibuli a rajčata!

Po mnoha nepříjemně překvapivých informacích, které jsme se – stále hladoví a žízniví – na úvod našeho pobytu dozvěděli, jsme chtěli slyšet alespoň něco pozitivního. O čtvrtém, exkurzním týdnu totiž dosud nepadlo ani slovo. Na přímou otázku odpovídal komandýr vyhýbavě a my jsme získali dojem, že o něčem takovém nikdy neslyšel. Do této chvíle nic podobného táborem ani sofijskou komsomolskou organizací nebylo organizováno a nikdo jaksi nechtěl pochopit, že československá smlouva (co na tom, že písemná?!) je tolik odlišná od ostatních. Kdo ví, zda ji vůbec někdo četl!

Šli jsme se ubytovat. Obytné budovy byly rozděleny na tři části, z nichž každá měla vlastní vchod. Z pohledu od brány nám byla přidělena přední část první budovy. Skládala se ze šesti pokojů – jednoho třílůžkového, ostatní po šesti. Na dveřích každého pokoje visela cedule s nápisem *staja* v azbuce a číslem. Na celý pokoj připadala jedna skříň, kromě toho pak u každé postele stál noční stolek. V jednom z nich se našla mrtvá myš. Když jsme chtěli vyzkoušet postele, pod většinou z nás se drátěnka s proleženým slamníkem prohnula až k zemi.

Naše další cesta vedla k budovám se sociálním zařízením, protože naše upocená těla toužila po sprše. Sprchy jsme sice našli, ale pokud z nich voda tekla, tak jen studená a ještě tenkým pramenem, takže se do tyče s kropidlem vůbec nevyšplhala a my museli při mytí sedět pod kohoutkem. Z tureckých záchodů (tedy typ šlapka – šlapka – díra v zemi) jsme taky nebyli zrovna nadšení, ale ti, kdo do Bulharska zavítali dříve při cestě automobilem na dovolenou s rodiči, už věděli, co čekat. Jak nám se po třech nedělích v táboře stýskalo po záchodové míse!

Pitná voda, která byla pro potřeby obyvatel tábora rozvedená v trubkách na boku jedné z budov se sprchami, netekla, což – jak jsme v následujících dnech zjistili – nebylo nic neobvyklého, právě tak jako nefunkční sprchy. Ty zpravidla fungovaly jen večer. Šetřilo se i v socialistickém Bulharsku.

Abychom zahnali žízeň, využili jsme později otevřeného stánku, nakoupili limonády a přemýšleli jsme, jak dlouho ještě vydržíme s penězi. Reciproční složení zálohy ze strany bulharských studentů zjevně nenastalo, byť i to bylo ve smlouvě. Trvalo řadu dní, než nám náš pedagogický dozor vymohl na vedení tábora alespoň zálohu na mzdu.

Na druhou stranu to nebylo tak stereotypní, když jsme si šli natočit vodu nebo se umýt – nikdy jsme dopředu nevěděli, jak pořídíme. Ale i v dobách, kdy voda tekla, nebyla

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

o překvapení nouze. Zejména tehdy, když si nám společnost ve sprše usmysleli dělat několikacentimetroví broučci s hnědými krovkami a dlouhými hbitými tykadly. Ano, švábi. Během třech týdnů v táboře jsme se je povětšinou naučili ignorovat, takže nás nepřekvapili ani v místech našich pozdějších pobytů, kde se objevovali i v zařízeních o mnoho vyšších kategorií.

Když jsme se trochu vzpamatovali z prvotního rozčarování, zamířili jsme do jídelny na oběd. Jídlo bylo studené (nikdo nejspíš nepočítal s naším opožděným příjezdem) a porce tak malé, že sotva stačily děvčatům, natož dospívajícím klukům, jimž už druhý den kručelo v žaludku. Kluci se za celou dobu pobytu v táboře vůbec moc nenajedli, a to jim ještě děvčata občas přidávala ze svého. Asi nejčastější složkou potravy v jídelně totiž bylo dušené nebo vařené zelí a fazolová čorba (hustá polévka), rozhodně nic pro někoho, kdo zrovna neholduje zelenině. Masa jsme dostávali poskrovnou, rybu jsme zažili jen jednou při svátečním obědě na počest výročí tábora, a dorazit se bílým chlebem, připomínajícím naši věku, byl také skoro nadlidský úkol.

Denní režim

Většinu brigádníků tvořili místní – komsomolci ze Sofie. Ti v táboře setrvali během pracovního týdne, na jeho konci odjeli domů a druhý den večer se vraceli zpět. Kromě Bulharů a nás tu pak trávili prázdninový čas ještě Poláci, Němci (z tehdejšího východního Berlína) a s týdenním zpožděním dorazili Maďaři. Jednotlivé národnosti spojilo vedení tábora do větších pracovních skupin, které byly svěřeny pod dozor vždy jednoho komandýra z vedení tábora. My jsme byli ve skupině s Němci.

Budíček probíhal v Čavdaru skutečně nevšedním způsobem. V 5.30. si komandýr stoupl na roh nástupiště a zapnul megafon tak, aby vydával příšerné ječivé zvuky, které takřka stoprocentně zabraly na celý rozlehlý tábor. Jen na jednu výjimku ve způsobu budíčku si pamatují, a to když se dva komandýři proháněli autem po asfaltových chodíčkách, patně ještě pod vlivem jednoho z nočních dýchánek, kterým se komandýři i s některými členy pedagogických dozorů oddávali téměř každý večer. To ráno se tedy místo megafonu táborem rozléhalo kvílení brzd a takřka nepřetržité troubení. Vskutku originální probuzení.

Po rychlé ranní hygieně následoval ranní nástup, který formálně zahajoval pracovní den, po něm pak přišla snídaně a odjezd autobusem na pole. Naše československo-německá skupina cestovala starým, ale krásným a spolehlivým autobusem typu Škoda RTO 706 (ten, co ho pan Menšík řídil v Chalupářích). Ani jednou se nestalo, že by nás nechal na holičkách, zatímco ostatní skupiny jejich autobusy značky Čavdar (ano, nesly stejný název jako celá oblast a tábor) občas potrápily.

Pracovali jsme podle bulharského týdne, tedy šest dní v týdnu (protože i sobota byla v Bulharsku pracovní), a to do dvou hodin odpoledne. My jsme sice měli ve smlouvě zakotveno, že sobotní pracovní doba bude pro nás končit v poledne, ale bylo nám jasně naznačeno, že tady jsme na bulharské půdě, máme čest pracovat v budovatelském táboře, a žádné výjimky se trpět nebudou. Jasně to pochopil náš tlumočník Saša a hned jak to šlo, odjel k tatínkovi do Sofie a do konce pracovní části pobytu jsme ho už neviděli. Nechal nás tak zcela napospas bulharskému vedení a Borisovi, který každým dnem klesal na našem žebříčku oblíbenosti níž a níže. Ač původně z našich řad šel totiž vedení tábora takřkajíc na ruku.

Po příjezdu z práce a pozdním obědě jsme měli volno, které se však mohlo odbyvat většinou jen v rámci tábora. Za plot nesměl bez povolení hlavního komandýra nikdo. V okolí toho stejně moc nebylo – kam oko dohlédlo, jen pole a silnice; zajímavá byla až Sofie, kam se muselo dojet autobusem. Volno přerušila zpravidla až večere a po ní následoval večerní

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

program. Ten se většinou skládal z diskotéky v klubovně. Každá ze skupin si také měla připravit něco na „svůj“ večer, kde měla prezentovat sebe i svoji zemi.

Hned druhý den jsme byli po návratu z pole vybaveni uniformami, protože jsme neměli vlastní. V hromadném skladišti jsme si vybrali to nejlepší, co bylo možné z bleďě modrých plátěných úborů, připomínajících spíše montérky. Někteří kluci byli na bulharské poměry příliš vytáhlí, takže měli rukávy po zápěstí a kalhoty jim končily nad kotníky. Pedagogický dozor vyfasoval podobné ošacení, ale v tmavě modré barvě, což vypadalo lépe, a také materiál byl kvalitnější. Opravdu se to podobalo uniformám bulharských komandýrů.

Ať byly slušivé, nebo ne, museli jsme mundúry nosit. Jednou odpoledne jsme se téměř všechny holky vyvalily před ubikaci na sluníčko v plavkách. Ne na dlouho. Komandýr, který se nejprve prošel několikrát kolem a pořádně si nás prohlédl, došel za Borisem, aby jemu a následně i nám vysvětlil, že takhle se v táboře pohybovat nemůžeme, od toho máme uniformy.

Mundúry jsme ovšem nemuseli mít na sobě jen v táboře, ale i při oficiálních akcích pořádaných tábořem, jako byl slavnostní koncert v sofijském Národním paláci kultury nebo návštěva baletního představení. Žádná pýcha na uniformu nás za celou dobu rozhodně neovládla. Ocenili jsme pouze jednu její výhodu. Když jsme totiž měli na sobě alespoň kabátek, nemuseli jsme platit v sofijské MHD, což jsme při výletech do města hojně využívali.

Každý den byl zakončen slavnostním večerním nástupem, při kterém zazněla bulharská hymna a klesala se stožáru bulharská vlajka, aby na něj vystoupala zase při ranním nástupu. Večerní nástup sloužil také k vyhlášení brigádnických úderníků dne a k veřejnému pokárání těch, kteří se prohřešili proti zákonům tábora. Například když bylo několik hochů přistiženo při kouření, které bylo v prostorách tábora (ale i na poli při práci) přísně zapovězeno, museli pak za trest přede všemi rozdupat krabičky s cigaretami.

Teprve po nástupu bylo možné jít spát. Nástup vždy následoval až po večerním programu. Ačkoliv večerka měla být podle táborového řádu ve 21.00., stávalo se, že ji večerní program, a tím i nástup protáhly hluboko přes desátou hodinu, takže jsme leckdy usínali až před půlnocí. Budíček však nikdo neposunul.

Překvapení v Čavdaru zejména v prvních dnech nebrala konce. Když jsme se třeba první týden po pěti dnech práce těšili na nedělní volno, plány nám zhatila oslava 40. výročí místního brigádnického hnutí. Čím jiným by táborníci měli takový významný den uctít než údernickou nedělí? A tak jsme v neděli šli na pole znovu a na volný den jsme si museli počkat do úterý.

Pracovní úsilí

Většina z nás nebyla v oblasti brigádnických aktivit nováčky. Někteří jsme se v předchozím roce zapojili do sázení stromků v Jeseníkách, jiní měli za sebou první chmelové brigády. Když jsme však poprvé předstoupili před lán, který se měl stát objektem našeho pracovního úsilí, podlomila se nám kolena. V řádcích, na jejichž druhé konce jsme ani nedohlédli, se na nás šklebily zelené vrcholky cibulové natě. Pokyn komandýra byl jasný – během dneška a následujících dvou dnů musí naše skupina pole zbavit plevelu.

Norma tři řádky na osobu na den zněla zpočátku nevinně, ovšem po několika hodinách pomalého postupu se shrbenými zády a s pražícím sluncem nad nimi bylo jasné, že máme-li pracovat poctivě, nebude rozhodně lehké limit splnit. A poctivě jsme pracovat museli, neboť nás kontroloval jak přidělený komandýr, tak skrytý nepřítel ve vlastních řadách Boris.

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

Dlouho jsme nemohli pochopit, proč se tak snaží vyhovět bulharským komandýrům, místo aby prosazoval naše zájmy. Teprve když dorazil pan Svoboda (přijel 16. 7.), vyšlo najevo všechno o večerních sezeních vedení tábora, na kterém se jedlo a pilo, co hrdlo ráčilo za peníze určené na budovatelské hnutí, a kterých se Boris účastnil. A jak pan Svoboda poznamenal: „Když s někým večer jíš a piješ za jeho prachy, těžko se pak druhý den mluví proti němu.“ A tak Svoboda na tyhle večerní dýchánky nechodil a druhý den pak bojoval za nás a usměřňoval i Borise, i když to bylo často těžké.

S příjezdem pana Svobody se změnilo mnohé. Úvod byl pro nás poněkud uzemňující. Do tábora dorazil, když jsme byli na poli, a hned po pozdravu nás ostře zpražil za nepořádek na ubytovně a zablácené holinky (asi školnický syndrom). Následně určil časový limit, do kterého jsme museli umýt boty a uklidit naše stáje. Mrmlali jsme, že musíme po dřině na poli trpět ještě takovou buzerací, ale upřímně jsme museli uznat, že ten úklid byl opravdu třeba.

Jak pan Svoboda pronikal do poměrů v táboře a poznával nás, bylo čím dál více zřejmé, že on je ten pravý člověk na naší straně. Svou autoritu, kterou si u nás za ty dva, respektive tři roky studia na našem gymnáziu vybudoval, si zachoval i Bulharsku, ale úplně z jiných důvodů než ze svého postavení neúprosného školníka. Měli jsme ho možnost poznat jako zásadového, férového a spravedlivého člověka. Svým způsobem pomohl jeho příjezd i Borisovi, protože se o nás nemusel tak starat a mohl se věnovat víc svým bulharským přátelům a hlavně polskému vedoucímu, se kterým se hodně skamarádil. Borisovým koníčkem bylo horolezectví a mezi Poláky obecně měl spoustu známých.

To Němci na tom byli od začátku podstatně lépe, pokud šlo o vlastní pedagogický dozor. Ten jim dělaly dvě paní na prahu padesátky, které jim v podstatě nechávaly volnou ruku, což po počátečních nesmělých pokusech o zavedení pracovní disciplíny vzal na vědomí i náš komandýr. Jakýmsi faktickým vůdcem německé skupiny byl vytáhlý modrooký blondák, jehož vysoký hlas s ostrým berlínským přízvukem se co chvíli rozléhal daleko do okolí a čím dál víc nám drásl nervy. Jeho podobu si již vybavuji jen matně, ale dodnes mi zní v uších protáhlé „Aufstehen!“, se kterým zvedal z brázd své lelkuující kolegy.

Zhruba v polovině pracovní doby byla vyhlášena přestávka. Tehdy na pole dorazilo auto s pitím a svačinou. Tu většinou tvořil kus nějakého pečiva. Zvláštní byla jakási obdoba našich buchet, ale tvarohová náplň byla slaná. Zda to tak mělo být, nebo si jen pekař spletl nádobky se solí a cukrem, jsme se nikdy nedozvěděli. Nejdůležitější bylo, že jsme se konečně od snídaně mohli napít. Nebylo to ovšem moc platné, zvlášť pokud auto s občerstvením přijelo ve chvíli, kdy jsme pracovali na opačném konci pole. Když jsme se pak vraceli na místo, v půli pole už jsme zase měli hrdla pořádně vyprahlá. Jiná možnost občerstvení pro nás v podstatě nepřicházela v úvahu. Nádoby na pití měl s sebou málokdo, nehledě na to, jak chutná voda, zavřená několik hodin v láhvi na sluníčku. Příjem většího množství tekutiny by s sebou navíc přinesl další problém. Kam si odskočit, když na všechny strany kolem nás se rozprostíraly jen širé lány cibule? Když jsme tedy usoudili, že je pro nás cesta k občerstvovacímu vozidlu nevhodná, raději jsme se svačiny vzdávali ve prospěch spolužáků a jen jsme užívali klidu sedíce v brázdách.

Kromě oficiálních přestávek si Němci během pracovního dne vyhlášovali čas od času další přestávky sami. To se pak někde na poli sesedli do kruhu, povídali si, hulákali na sebe a navzdory zákazu kouření také potahovali z cigaret. Jejich pedagogické dozorkyně jim to nejen tolerovaly, nýbrž jim cigarety samy připalovaly. V té chvíli se z bulharského komandýra stávala rozpolcená osobnost. Věděl, že by měl zakročit, a určitě by to i rád udělal, leč zároveň mu bylo jasné, že to nemá cenu. Teprve když rauchpause trvala neúnosně dlouho, neochotně došel k Němcům a vyzval je, aby se znovu pustili do práce. Vždy přitom prosebně

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

sledoval jejich blondátého vůdce, protože když ten vstal a zařval své oblíbené „Aufstehen“, celá skupina se hned zvedala na nohy. Komandýr také zavíral oči nad kvalitou práce německých rukou. Přitom i on musel vidět, jak leckdy jen procházejí řádky, aniž by se k nim vůbec sehnuli.

Je nasnadě, že při porovnávání našich a německých pracovních podmínek, začali brzy mnozí z nás protestovat. Zpočátku jen verbálně, postupem času se přidávaly i nonverbální formy, například v podobě člověka ležícího či dokonce spícího v brázdě. Tato forma protestu však trvala bohužel jen do doby, než si jí všiml komandýr nebo Boris.

Borise rozčilovalo, že neplníme normy. Srovnával nás s Němci, kteří šli z pole vždycky jako první, a vytýkal nám, že se uléváme. Vysvětlovali jsme mu, jak Němci pracují, a že za stávajících pracovních a životních podmínek v táboře a na poli můžeme práci těžko zvládat rychle a kvalitně zároveň. Prostě nevěřil. A tak třetí den práce toto vysvětlování vyústilo v sázku mezi ním a Jakubem. Závod o to, kdo udělá víc řádků, měl proběhnout druhý den. To jsme na rozdíl od předcházejících dní nepleli pórek, ale rajčata.

Když jsme se o této změně dozvěděli, těšili jsme se, že se alespoň najíme rajčat. Hned u prvního keříku jsme však pochopili, že si musíme nechat zajít chuť. Plody byly ještě zelené. Během pěti dní, po které jsme na rajčatových plantážích pracovali, jsem já osobně našla jediné červené rajčátko. O to sladčeji chutnalo.

Byla sobota, takže podle naší smlouvy s bulharským komsomolem jsme měli pracovat do dvanácti hodin. Komandýr nám však sdělil, že o ničem takovém neví. Jen díky úmornému vedru se nad námi slitoval a práci ukončil ve 13 hodin, Němci se pochopitelně svezli s námi. Protože však o tom nevěděl řidič našeho autobusu, stejně jsme museli na poli hodinu čekat.

Jakubovi se podařilo nad Borisem vyhrát. Paradoxně mu však dal zapravdu, že můžeme pracovat víc, budeme-li se snažit. Přes kratší pracovní dobu totiž Jakub ten den splnil normu na 200 procent a na večerním nástupu byl vyhlášen jako úderník. Nutno však přičíst Borisovi ke cti, že od té doby zasedal s námi mezi brázdami častěji, což bulharský komandýr hodnotil nechápavým kroucením hlavou. Pracovní zapálení našeho pedagogického dozoru naopak uvítali ti, kdo provozovali neverbální formu protestu proti pracovním normám, protože když Boris dřepěl mezi řádky, snáze se protestovalo. Také keříky s rajčaty těmto jedincům nahrávaly, neboť se mezi nimi ukryli lépe než mezi stonky cibulovin. A také nějaký ten zapomenutý plevel se mezi rozrostlými větvičkami ztratil.

Za svou práci jsme na konci pobytu v táboře dostali výplatu. Celá československá skupina dostala přidělený obnos a na panu Svobodovi a Borisovi bylo, aby ho pak mezi nás rozdělili. Hodně dlouho to počítali, aby to bylo co možná nejspravedlivější, podle našich skutečných zásluh. Pracanti, kteří se během uplynulých dní obzvláště aktivně zapojovali do neverbálních protestů v brázdách mezi rajčaty, byli rádi, že nemuseli vracet část obdržené zálohy.

Podle historických tradic

Spojení československé výpravy s německou odůvodňoval náš komandýr tím, že vedení tábora při této volbě zohledňovalo historické tradice. Nevím, jak se vedení čavdarského tábora vyznalo v dějepise, ale právě z hlediska historických tradic nebyl tento počín nejšťastnější, což následující dny jen potvrdily.

Německá skupina se mezi brigádníky Čavdaru bez ohledu na národnost netěšila zrovna nejlepší oblíbě. Mohlo za to jejich hlučné a drzé chování, domýšlivost, se kterou se separovali od všech ostatních, a arogance, s jakou za tiché podpory svého vedení kašlali na většinu táborových řádů. To jim ke všemu procházelo i u bulharských komandýrů. Protože

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

jsme s nimi trávili dlouhé hodiny na poli, měli jsme my obzvláště plné zuby jejich vlezlého prušáckého přízvuku, pohrdavých pohledů a neskrývaného ulévání se, které nám nikdy neprošlo. Kuřáci jim navíc záviděli i to, že mohli na poli klidně kouřit.

Jen jednou jsme s nimi dokázali být vzácně solidární, a to na úkor Borise.

Líbilo se mu jedno děvče z německé skupiny, a když zjistil, že má narozeniny, tak dlouho ji otravoval, až se to přestalo líbit blondatému vůdci. Kývl na své tři kamarády a všichni společně začali Borise nahánět. Naše profesorská autorita se dala na útěk, i když to zpočátku asi brala jako legraci. Ovšem když to Němce nepřestávalo bavit, začal Borisův thymolinový úsměv tuhnout. Patrně čekal podporu svých svěřenců, ale stalo se to v době, kdy už jsme byli z našeho dříve tak oblíbeného kantora dostatečně rozčarování, takže na nějakou naši loajalitu se rozhodně nemohl spolehnout. Každý člen naší skupiny, který stál Němcům v cestě, se v mžiku nacházel pět metrů mimo jejich dráhu, zatímco ti, kteří zacláněli Borisovi, ustupovali podstatně pomaleji a spíše jen proto, aby je při svém úprku nesmetl. I díky tomuto přístupu čtveřice Němců Borise rychle dostihla a srazila k zemi, autorita neautorita. Nebránili jsme ho, ani když ho tři z nich zvedli na rukou, aby ho s vítězným pokřikem hodili do příkopu plného kopřiv.

Na našem vztahu s Němci však tato událost nic nezměnila. Ovšem příčina toho, že jsme se ocitli takřka na pokraji mezinárodního konfliktu, tkvěla jinde. V našem krásném autobusu.

Problém byl v tom, že dohromady nás s Němci bylo ve skupině přes padesát, zatímco míst k sezení bylo v autobusu kolem třiceti. Protože Němci vynechávali ranní nástupy a chodili rovnou na snídání, byli první na místě, když přijel autobus. Než jsme se my najedli, rozvalovali se už pohodlně na sedačkách, případně drželi místa pro své opozdilé kamarády a s posměšnými úšklebky sledovali naše každodenní lamentování, s nímž jsme usedali na místa, která zbyla. Většinou jsme však stáli v uličce nebo seděli na schodech. Při cestě z pole byla situace obdobná. Vzhledem k tomu, jak „pocitivě“ pracovali, šli Němci z pole první, takže byli dřív u autobusu a na sedadlech.

Brzký budiček nám dával do těla, každá minuta spánku před nástupem na pole se počítala, byť na sedadle v autobusu. Právě tak by přišel vhod odpočinek po hodinách strávených s ohnutými zády nad cibulí nebo rajčaty. Jenže v autobusu vždycky seděli Němci. A ještě k tomu se nám posmívali.

Napětí v autobusu ráno co ráno houstlo. Každá nepříjemnost, nad kterou se den nebo dva mávne rukou, totiž po třech dnech přestává být maličkovitá, po týdnu se stává problémem a po deseti dnech má sílu tikající časované bomby. Naše nevraživost k německým spolutáborníkům stále rostla a bylo jen otázkou času, kdy dojde k výbuchu.

Ten nastal 23. 7., v předposlední pracovní den.

To ráno vyšla na naši skupinu služba v jídelně. Znamenalo to, že nemusíme na ranní nástup, ale můžeme jít rovnou do jídelny, kde připravíme stoly pro ostatní. Kluci to vzali jako příležitost trumfnout Němce. Nabídli se, že uklidí po snídání jídelnu, zatímco my, holky, půjdeme napřed k autobusu a zabereme v něm místa pro všechny. Už si bohužel nepamatuji, proč rozhodli právě takto, protože jak ukázal sled událostí, bylo by bývalo taktičtější, kdyby šli napřed oni. Ale nestalo se. A tak zatímco kluci po snídání uklízeli stoly, odebraly se dívky před bránu tábora čekat na autobus.

Jako už několik dní předtím mířila ten den naše československo-německá skupina na pole, kde jsme sázeli rostlinky cibule, které jsme předchozí den vyjednotili na jiném lánu. Dostali jsme k tomu i patřičné nástroje – dřevěné sázecí kolíky. To byl pro vývoj událostí toho rána důležitý fakt, stejně jako to, že náš autobus měl jen jedny dveře a že v německé

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

skupině výrazně převládali kluci, navíc o rok nebo dva starší než my. V opomenutí této skutečnosti byla patrně největší slabina našeho plánu.

Jako naschvál se to ráno příjezd autobusů o něco opozdil. To „něco“ stačilo Němcům, aby se nasnídali a začali se shromažďovat před bránou. Když spatřili náš hlouček, netrpělivě přešlapující a vyhlížející k silnici, patrně ihned pochopili, oč nám jde. Ničím ale nedávali najevo, že by nám náš úmysl mínili zkomplikovat.

Autobusy přijížděly k táboru po výpadovce ze Sofie, z níž vedla cesta až k asfaltové ploše před branou tábora. K nájezdu na příjezdovou cestu musely využít místo, které se nacházelo mimo náš výhled, ukryté za stromy a táborovým plotem. Krátce na to se pak vozy vynořily za zatáčkou, na plácku před bránou se otočily proti směru jízdy, a pak teprve řidiči otevřeli dveře.

V to ráno sedmadvacátého zůstávali Němci navenek v klidu do poslední chvíle. Mělo být naším varováním, když jsme viděly, že se shlukli ke krátké poradě. Mělo nás napadnout, že potomci vojáků Fridricha Velikého a Viléma III vymýšlejí válečnou lest. Ale nás místo toho upokojovalo, že se chovají klidně a nesnaží se nás předbíhat. Bláhově jsme si myslely, že jim je jedno, zda budou v autobusu sedět, nebo ne.

Pouze dva kluci zevlovali kolem nás a jako by nic kopali do kamínků a brouzdali mezi kalužemi, které tam zůstaly po včerejším lijáku. Ostatní se dál drželi za našimi zády. Nerozházelo je, když se oblá karosérie autobusu blížila po tahu od Sofie, ani když nám zmizela z očí, ani když bylo slyšet motor na příjezdové cestě. Nechali autobus najet na asfaltový plácek, otočit se a zastavit. Sotva se ozvalo zasyčení otvíraných dveří, to vypuklo.

Jen tři z nás se stačily dostat dovnitř, než jeden z dosud zevlujících kluků naběhl ke dveřím, zapřel se o ně pažemi, čímž svým tělem zahradil přístup z naší strany, a pouštěl do autobusu jen své soukmenovce, kteří nás vmžiku obklopili. Nechtěly jsme se nechat, vracely jsme strkance i rány a snažily jsme se barikádu prorazit. Jistě by nebyl problém vtlačit zabláceného Němce do autobusu i s námi, jenže náhle se mezi něho a nás postavili další dva kluci, tentokrát čelem k nám, se sázecími kolíky nastavenými proti našim tělům. Kolíky byly dost špičaté a hrozilo nebezpečí, že v tlačenci, která u dveří panovala, může být některá z nás na jejich špičky natlačena. A tak jsme to vzdaly. Zklamaně jsme sledovaly, jak si Němci s vítězoslavnými úsměvy zabírají svá obvyklá místa, a připravovaly se na to, že se našim klukům vývoj událostí líbit nebude.

Jen dorazili, začali z jejich strany padat na naše hlavy výtky, že oni za nás dělali, a my nedokážeme ani udržet místa v autobusu. Teprve když jsme jim popsaly, jak probíhala naše prohraná bitva, obrátili kluci svůj hněv na pravé viníky. Autobusem se začaly ozývat nadávky, a vůbec nevadilo, že jim Němci nerozumí. Ti nám je opláceli nejen slovně, ale i výtvarně. Než jsme dojeli na pole, na zamlženém skle autobusu se objevil paňáca s nápisem *Tschechisch*, nápis „No Knedly“, což byla patrně přezdívkou pro Čechy, a vrcholem bylo, když jeden z těch nejdřívějších Němců nakreslil na sklo československou státní vlajku a dvěma čarami ji přeškrtnl. To už se kromě nadávek začalo mezi našimi kluky formou tiché pošty šířit: „Až vystoupíme, zbijeme Němce.“ A bylo to myšleno smrtelně vážně.

V té chvíli však zasáhl pan Svoboda, jenž stál v přední části autobusu, a proto se k němu plán našich mladíků, kteří se většinou nacházeli v zadní části vozu, donesl mezi posledními. Poslal zpátky jednoznačný vzkaz: „Žádné rvačky, až vystoupíme, nechte všechno na nás.“ Kluci sice reptali a brali jako újmu na cti, že se nebudou bít, ale protože to řekl on, zůstalo i po vystoupení z autobusu u slovních nadávek.

Boris s panem Svobodou předvedli bulharskému komandýrovi a oběma dozírajícím Němkám výtvarné dílo jejich svěřenců. Výsledkem byla domluva v německém táboře, po

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

kteří ten, co přeškrtnal naši vlajku, došel k naší skupině se zahanbeně sklopenou hlavou a omluvil se. Dalším výsledkem bylo, že nás Němci odpoledne nechali nastoupit do autobusu jako první. Na klucích však bylo znát, že ruční domlouvání by se jim bývalo zamlouvalo podstatně víc.

Volný čas

Většinu času, po který jsme nepracovali na poli, jsme trávili na prostoru vymezeném plotem tábora. Ne že by to byl zrovna malý prostor, ale dělat tu nebylo co. Někteří z nás sice občas na malém vybetonovaném hřišti zkoušeli hrát fotbal nebo tenis, většinou jsme však odpoledne doháněli nedostatek spánku. Večery pak zpravidla patřily tehdy tolik populárním diskotékám, které se pořádaly v klubovně, případně národním večerům. Dvakrát jsme se účastnili organizovaných kulturních akcí mimo tábor. Poprvé nás 11. 7. vyvezli do sofijského Národního paláce kultury, který se tomu pražskému (dnešní Kongresové centrum) podobal vzhledem i zaměřením. Tam se konal slavnostní koncert k 40. výročí bulharského brigádnického hnutí. S tímto výročím souvisela i slavnostní návštěva delegace bulharského komsomolu v Čavdaru o dva dny dříve a již zmiňovaná údernická neděle, po které nás večer vyvezli na baletní představení. Ten den jsme měli za sebou šest dní práce na poli a na sobě ty děsivé údernické uniformy, ve kterých jsme si v krásných prostorách historické budovy a vedle dam ve večerních šatech připadali, asi jako když do Národního divadla přijdeme v tepláčkách. Většina z nás navíc představení prospala, zmožená únavou a nevyspaním.

Jinak jsme se ve volném čase dostali za brány tábora nejčastěji při návštěvách Sofie. Tam jsme jezdili autobusem sofijské MHD, jehož zastávka byla nedaleko tábora. Poprvé jsme si bulharské hlavní město mohli prohlédnout v sobotu 12. 7., týden po té, co jsme odjeli z Prahy.

Sofie je jedno z nejstarších měst v Bulharsku a je plná historie. Podobně, jako je centrum Prahy protkáno množstvím kostelních věží, zdobí sofijské ulice a náměstí kopule chrámů, našim očím se na odiv vystavovala i místa s odkrytými zbytky staveb, nalezených při archeologických vykopávkách a výstavbě v centru města.

Velmi nás překvapilo, jak vstřícně tamní lidé reagovali, když zaslechli, jak se bavíme mezi sebou. Češi obvykle do Bulharska jezdili kvůli mořskému pobřeží, v hlavním městě naše řeč nebyla tak běžná. Tehdy ovšem v Bulharsku hodně znamenalo, že jsme z Československa, mnozí bulharští občané měli k naší zemi vřelé vztahy, protože u nás v minulosti studovali nebo pracovali. Proto nás poměrně často oslovovali na ulici, leckdy docela obstojnou češtinou.

V úterý konečně došlo na volný den. Někteří z naší skupiny odcestovali už v pondělí večer na noc k bulharským přátelům, s nimiž se v táboře seznámili. Ti, co zůstali, podnikli velice zajímavý výlet autobusem do sto dvacet kilometrů vzdáleného Rilského kláštera (Rilski manastir), což je největší a asi i nejslavnější klášter v Bulharsku. Je to docela rozsáhlý komplex církevních budov v pohoří Rila, dnes patří do seznamu světových památek UNESCO.

Na zpáteční cestě jsme se nechali vysadit v Sofii. Když jsme se pak kvečer vraceli do tábora, byl autobus plný brigádníků. Řidič autobusu na pravidelné lince veřejné dopravy ignoroval obvyklou zastávku při výpadovce, stočil svůj ikarus na příjezdovou cestu k táboru a vysadil nás přímo před bránou. Sklidil za to mnohohlasé díky a vrátil se na svoji trasu.

Maďarské kloubové ikarusy byly určeny k dopravě na linkách, které spojovaly Sofii s předměstími, zatímco po městě jezdily spíše kratší autobusy místní značky Čavdar. V centru Sofie byly ovšem nejčastěji k vidění tramvaje. Dokonce suplovaly metro, protože část

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

tramvajových tratí vedla pod úrovní sofijských ulic. Tramvaje měly oranžovou barvu, užší karosérii než ty pražské a tři vagóny spojené navzájem kloubem. Dnes po Praze také jezdí dlouhé tramvaje, ale v osmdesátém šestém roce to pro nás byl nezvyklý dopravní prostředek, přestože byly vozy vyráběné v Československu. Když se takové monstrum na úzkých kolejnicích pořádně rozjelo, křečovitě jsme svírali v rukou dlouhá kožená ucha, plápolali na nich a zaháněli neodbytný pocit, že prostě musíme vykolejit. Bulhaři byli dosti razantní řidiči, ať už řídili cokoliv, a s předpisy nebo pohodlím cestujících si příliš hlavu nelámali. Proto bylo cestování sofijskou MHD leckdy velmi dobrodružnou záležitostí.

Jako když jsme se jednou vraceli z dalšího výletu do hlavního města.

Většinou jsme se po městě pohybovali v malých skupinkách, ale dost často jsme se pak s dalšími spolužáky setkávali při zpáteční cestě na zastávkách autobusů. I to odpoledne jsme s Danou, se kterou jsem po ulicích Sofie brouzdala nejčastěji, potkaly několik našich kluků, kteří se vraceli z nákupu. Někteří chlapeci v Sofii moc rádi nakupovali. V rozlehlých odděleních sofijských obchodních domů byl totiž někdy pro kupující docela obtížný úkol nalézt mezi regály obsazenou pokladnu, u které by se dalo zaplatit. Ti otrlejší tedy časem pokladny přestali docela hledat a vybrané zboží si jednoduše odnášeli s sebou. Tenkrát ještě nebyly v nákupních odděleních běžné bezpečnostní kamery, nefungovaly čárové kódy a podobný zabezpečovací systém, takže těmto zákazníkům nikdo v jejich zvláštním způsobu nakupování nebránil.

Když jsme ten červencový večer svorně nastupovali do autobusu, který nás měl přiblížit ke spoji do tábora, v sofijské veřejné dopravě právě vládla dopravní špička, lidé se vraceli ze zaměstnání a autobus byl zcela plný. Podařilo se nám nacpat se do zadních dveří. Kluci a Dana se protlačili trochu výš, já jsem zůstala stát na posledním schůdku. Podala jsem klukům tašku s právě poctivě zakoupeným „elpičkem“ tehdy tak populárních *Modern Talking*, abych ho nerozmáčkla, až mě přibouchnou zavírající se dveře, jak jsem na to byla zvyklá z Prahy. Jenže ony mě nepřibouchly. Řidič se o jejich zavření ani nepokoušel a autobus se prostě rozjel. A tak jsem jen chytila kolem pasu Davida, jenž stál na schůdku nade mnou. Není to zrovna příjemný pocit, když člověk stojí ve dveřích autobusu, který jede svou normální rychlostí. Paty mu visí ve vzduchu mimo schůdek, pod nimi jasně vidí ubíhající dlažbu, proud vzduchu mu ovívá záda a tím, co ho dělí od vypadnutí na ulici, je vlastní paže ovinutá kolem těla spolužáka! Naštěstí jsem takhle cestovala jen jednu stanicí, ale od té doby raději nenastupuji do hromadných prostředků, pokud bych měla stát na posledním schůdku. Prostě pro jistotu.

Samostatné výlety po Sofii byly záležitostí až po příjezdu pana Svobody. Boris nás nerad pouštěl z očí. S věkovým odstupem a z pozice vystudovaného pedagoga ho dnes v mnohém chápu, tehdy nám to ovšem vadilo jako projev toho, že nás, skoro dospělé, má za malé děti.

S panem Svobodou přijela do Čavdaru důvěra a jednání rovného s rovným. Zároveň v nás vybudoval i pocit zodpovědnosti, protože jsme věděli, že když tuto důvěru zradíme a uděláme průšvih, sveze se s námi i on. U Borise by nám to nevadilo, ale Svoboda si to nezasloužil. Proto – snad až na jednu výjimku s proneseným alkoholem do tábora – žádné větší problémy nenastaly.

Všechny nás dostal, když se dva dny po svém příjezdu s námi ráchal v louži. V pátek 18. 7., hned po našem návratu z pole, se totiž strhla průtrž mračen. Z nebe padaly obrovské kapky teplého deště a pod schody naší ubytovny začala narůstat kaluž. Po večeri už v ní bylo vody do půli lýtek a nabyla rozlohy zahradního jezírka. Být v Bulharsku a nemít příležitost ke koupání, to byla věc, kterou většina z nás celých těch deset dní těžce nesla, a teď tu byla

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

příležitost! Nevím už, kdo dostal ten nápad jako první, ale během několika málo minut už většina české výpravy skákala ve vodě, včetně pana Svobody. Dokonce i Boris se k nám po chvíli přidal. A to jsme měli většinou na sobě uniformy!

Neobešlo se to bez povykování a křiku, takže jsme brzy vzbudili zájem nejen ostatních táborníků, kteří nás začali napodobovat, ale i vedení tábora. Téměř celý štáb se na nás přišel podívat a hlavní komandýr apeloval, že už bychom měli přestat. Když se jim nepodařilo přimět k rozumu ani Borise, vrátili se k hlavní budově a začali svolávat nástup. Nikdy předtím ani potom nebyl večerní nástup tak brzy. Mysleli si zřejmě, že nás budou moci veřejně pokárat, když nebudeme včas a v pořádku na nástupišti. Jenže my jsme to stihli.

V neděli 20. 7., kdy jsme zase konečně měli volný den, jsme (až na ty, kteří opět odjeli ke svým novým bulharským přátelům) hromadně podnikli výlet na Vitošu. Toto pohoří se nachází asi deset kilometrů od centra hlavního města, a jeho blízkost je jedním z důvodů, proč v Sofii vládne poměrně příjemné podnebí a čistý vzduch.

Nahoru se nám šlapat nechtělo, a tak jsme využili sedačkovou lanovku. Byla to příjemná jízda, až na to, že do ní přišla polední přestávka provozovatelů lanovky. Sedačky se uprostřed cesty zastavily a my jsme asi půl hodiny viseli nad vrcholky lesa. Dosty jsme si tak užili horského vzduchu a zeleně. Poté jsme si chtěli užít i trochu kultury, a tak jsme se vydali do letního kina na jeden z dílů Hvězdných válek. Americký film s bulharskými titulky byl trochu komplikovaným zážitkem, hlavně pro ty z nás, kteří neuměli anglicky. Ale alespoň bylo na co koukat.

Po návratu do tábora jsme pilovali přípravy na náš národní večer.

Ve čtvrtek už měli svůj program Němci. S jeho obsahem si moc hlavu nelámali – před poloprázdným hledištěm zazpívali tři písničky při kytarě a následovala diskotéka. V neděli probíhal bulharský estrádní den, znovu završený diskotékou. V pondělí 21. 7. přišla řada na nás.

Na národní večer jsme začali zkoušet vlastně až po Svobodově příjezdu, takže jsme na to měli zhruba čtyři dny. Pan Svoboda se ujal scénáře i režie a v obou rolích si počínal stejně nekompromisně jako ve své školnické profesi. Se svojí trochou do mlýna přispěl i velký organizátor Honza, který coby už zkušený vedoucí taneční skupiny nacvičil s několika páry ukázkou společenských tanců. Svoji lásku – pro změnu karate – propagoval i pan Svoboda, který s Líbou, Pavlem, Honzou a Jakubem secvičil ukázkou, jak se dívka karatistickými výpady brání třem násilníkům. Kromě toho byly na pořadu tři sborové písničky (Okolo Frýdku, Okolo Hradce a Kytky), které od sebe dělily jednotlivá dramatická vystoupení, několik písniček při kytarě zpíval Boris a zlatým hřebem se měla stát pantomima, která byla parodií na pobyt v táboře a na poli a všichni jsme se těšili na reakci bulharských komandýrů.

Večer jsme zahájili písničkou, která původně byla hymnou tehdejších absolventů třetího ročníku, ale pozvolna se stala hymnou celé naší skupiny. Na melodii znělky Intervize, kterou při některých sportovních přenosech bylo možné slyšet i na kanálech Československé televize, se zpívala slova: „Vytéká mozek z Poura (pozn. jméno jednoho ze studentů), ó jak je šedivý, budem se v něm šťourat. Vytéká mozek z Poura, dobré chuti přejem vám!“ Obecenstvo dalo nadšeně najevo, že znělku poznalo; slovům našťěstí nerozumělo.

Po písničce Okolo Frýdku přišla ukáзка karate. Při exhibicích se zpravidla hledí na to, aby nedošlo k přímému kontaktu, který u tohoto sportu může být pro aktéry velice nebezpečný. Při zkouškách na to dohlížel i pan Svoboda. Když se však jelo naostro, Líba – patrně ovlivněná trémou a zodpovědností provést svůj výstup správně – zaútočila s takovou razancí, že překvapila obecenstvo, ale i útočníky. Jakuba málem navěky zmrzačila. Diváci ji

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

odměnili potleskem, ale ona si, chudák, svůj úspěch nevychutnala a opakovně se přesvědčovala, že zásahem do choulostivých míst Jakubovi opravdu neublížila.

Pak přišel znovu náš sbor a s ním měla následovat písnička Okolo Hradce. Při zkoušce se nám několikrát stalo, že jsme začali zpívat melodii i text předešlé písničky. I zde jsme najednou spustili: „Okolo Hradce cestička...“ Zarazili jsme se, začali znovu, ale zase špatně. Boris před nás naběhl jako dirigent a pomáhal nám najít správnou notu. Konečně se to podařilo. Obecenstvo, kterého stále přibývalo, si naštěstí myslelo, že to patří k výstupu, a tleskalo. Ukázka tance proběhla bez potíží a sklidila velký úspěch. Zejména jive museli Honza a jeho tanečníci v dalších dnech předvádět i na diskotékách. Mezinárodní písničku s českým textem Řekni, kde ty kytky jsou, však asi nepoznal nikdo, protože jsme ji zpívali strašně falešně.

Něco nepředstavitelného ovšem nastalo, když po ohlášení pantomimy s názvem „Děň v lágere“ se na jevišti objevil Pavel (mimochodem jeden z přistižených a veřejně pranýřovaných nonverbálně protestujících brigádníků) a v tmavě modrém kabátku pana Svobody a s ječícím megafonem v ruce hrál roli komandýra. Sál byl v té chvíli už zcela zaplněn, plná byla i otevřená okna, ve kterých se tísnil ti, kteří se už nevešli dovnitř, nebo původně ani nechtěli na večer přijít, ale ovace, zaznívající ze sálu přilákaly jejich zvědavost.

Pantomima s nadsázkou zobrazovala typický pracovní den od budíčku, přes snídani, cestu na pole, drsného honění ulejků z brázd až po večerku. Čekali jsme odezvu, ale výbuchy smíchu, řev a nadšené tleskání, které provázelo celý výstup, který už nemohl být ničím jiným než pantomimou, protože by slova slyšet nebyla, všechna očekávání předčily. Jen komandýři seděli většinou s kamennými tvářemi, protože něco takového asi ani od odbojných Čechů nečekali. Na sebevědomí jim jistě nepřidalo ani jásající a plácající publikum. Asi se v duchu utěšovali, že se tu s námi budou trápit už jen tři dny.

Takový úspěch už žádný jiný večer nezopakoval. Legrace pak byla jen u polského večera, ale o tu se postarali opět Češi. Pan Svoboda a Boris se přihlásili jako dobrovolníci do ne právě originální soutěže „Jak se namlouvalo“. Pan Svoboda namlouval ve středověku, Boris dostal pravěk a svůj výstup předváděl s takovým nadšením, že to chvíli vypadalo, že se pod ním proboří pódium. Bohužel vydrželo.

Exkurzní týden

Přes čtyřicetiletou tradici budovatelského hnutí byl exkurzní týden pro čavdarský tábor komplikující novinkou, se kterou se ovšem Bulhaři popasovali s originalitou sobě vlastní. Ve smlouvě jsme měli exkurzi zajištěnou my, ale nakonec v pátek 25. 7. vyrazily na exkurzi po Bulharsku všechny zahraniční výpravy.

Nejprve jsme se museli podělit o autobusy. A jako všechno v Bulharsku, ani tohle jsme neměli jednoduché.

Protože největšími pracanty na poli byli podle splněných norem Poláci, měli právo jet celá skupina pohromadě. Druhý autobus patřil Němcům. Z pochopitelných důvodů jsme s nimi odmítli jet my, a tak je doplnila část Maďarů. Ostatní Maďaři a my jsme tvořili osádku třetího autobusu, a protože jsme se do něj nevešli všichni, šest z naší výpravy muselo zaplnit prázdná místa v „polském“ autobusu. Bylo to pět holek a Boris, který uvítal příležitost strávit cestu se svým novým polským přítelem. My jsme zase uvítali příležitost být po několik následujících dní jen pod dozorem pana Svobody.

O trase naší cesty jsme dopředu neznali takřka žádné podrobnosti, vše jsme se dozvídali až během putování, a to s krátkým předstihem. Dost možná žádný itinerář naší cesty dopředu neexistoval a vznikl průběžně, jak se autobusy sunuly bulharskou krajinou. Pro nás

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

byla ale nejdůležitější věc, že jedeme k moři. To ovšem znamenalo překonat autobusem přes čtyři sta kilometrů (to je vzdálenost Sofie vzdušnou čarou od pobřeží Černého moře). Protože museli řidiči dělat povinné zastávky, bylo nám jasné, že první den se ještě k moři nedostaneme.

První noc mimo čavdarský tábor jsme strávili v hotelu ve městě Gabrovo, vzdáleném od Sofie přes 200 kilometrů. Dnes má toto město kolem 70 tisíc obyvatel a kromě historických tradic (bylo založeno v 15. století a nikdy se nepoddalo Turkům, takže pak sehrálo významnou roli v bulharském národním obrození) je proslulé mezinárodním humoristickým festivalem, v jehož porotě v minulosti zasedali i známí čeští humoristé.

Nás toto město také potěšilo, a sice tím, co nás čekalo v hotelu. Ta úleva, když jsme se mohli uložit na postele, které se pod naší váhou neprohnuly! A co teprve, když jsme otočili kohoutky v koupelně – a tekla teplá voda! O tom, jak jsme si užívali klasický splachovací záchod, ani nemluví! Asi nejhezčí překvapení nás však čekalo v restauraci hotelu, kde jsme večeřeli a ráno i snídali. Nestranný čtenář si asi dost dobře nepředstaví, jak nám bylo, když po týdnech misek se zelím, fazolemi a krajících bílého chleba nám servírky předložily předkrm, pak talíř s kebabčety, hranolky a zeleninovou oblohou a na závěr ještě donesly misku s kopečkem skvělé jahodové zmrzliny! Podobně vypadaly i naše obědy a večeře po následující dva dny, takže jsme si konečně užívali takové bulharské kuchyně, jakou jsme si představovali. Možná bychom si ji mohli užívat i v táboře, ale to by toho nezbývalo dost komandýrům na jejich noční dýchánky.

Druhý den ráno jsme pokračovali v cestě na východ. Autobus, ve kterém jsme jeli my, si ovšem musel udělat malou zarážku. Vedoucí maďarské výpravy byl zřejmě velký milovník historie, a tak se domluvil s vedením celého zájezdu a s řidičem, aby se mohl podívat do města Veliko Tarnovo, které se nacházelo zhruba padesát kilometrů od naší trasy.

Město má dávnou historickou tradici a zajímavou polohu. Rozprostírá se na čtyřech strmých pahorcích, které od sebe odděluje řeka. Na jednom z nich se rozprostíraly ruiny kdysi mohutného paláce, vystavěného ve 12. - 14. století, tedy v době, kdy Veliko Tarnovo bylo hlavním městem tzv. druhé bulharské říše. Na konci 14. století však přišli Turci, město dobyli a zničili a rozkvětu byl konec.

Ve městě jsme měli rozchod, který jsme částečně využili k návštěvě hradu, částečně k prohlídce města. Byl to poměrně slušný turistický výkon, protože svahy, na kterých se město rozprostírá, jsou opravdu dosti strmé.

Návštěva to sice byla zajímavá, ale znamenala pro nás asi tříhodinové zdržení. Řidič se ho snažil stáhnout a jel, jak mu motor dovolil. To se však ne vždycky shodovalo s tím, co dovolovaly dopravní předpisy, takže ho zastavila policejní hlídka a musel zaplatit pokutu za vysokou rychlost. Pak už se pochopitelně snažil méně.

Do Varny, kde jsme měli zajištěný oběd, jsme dorazili po zhruba 220 kilometrech až kolem druhé odpoledne. Jídlo, které na nás čekalo v příjemné restauraci, bylo chutné, ale studené. Po obědě jsme měli asi dvouhodinový rozchod po městě a pak už nám zbývalo jen třicet kilometrů k asi nejznámějšímu bulharskému letovisku – Zlatým pískům.

Všichni už jsme se viděli ve vodě. Nejdřív ale nastal problém s ubytováním. Byl konec července, letní sezóna v plném proudu, takže nebylo dost dobře možné, abychom bydleli všichni v jednom hotelu jako v Gabrovu. Protože náš autobus dojel jako poslední, byli jsme to právě my, kdo musel vzít zavděk pryčnami v chatkách. Neobešlo se to pochopitelně bez nadávek, protože celý exkurz se konal hlavně kvůli nám, a my jsme teď měli ne vlastní vinou pykat! Hlavu měl zamotanou také pan Svoboda, protože nás měl rozeset v dvoulůžkových chatkách po kempu mezi hordou rekreantů.

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

Po ubytování nás čekala večeře. Cestou na ni jsme potkali naše holky, které jely v autobuse s polskou výpravou a měly tudíž výsadu bydlet v hotelu. Nyní se s mokkými vlasy se vracely od moře, což byl další důvod k závisti. Ale říkali jsme si, že my se snad už taky konečně půjdeme namočit, protože pan Svoboda nám slíbil večerní procházku na pláž.

Jenže mezitím padla tma. Však už taky bylo skoro jedenáct hodin. Pláž nebyla dobře osvětlená a světlo dopadající z okolních lamp nestačilo k tomu, aby nás pan Svoboda měl na očích. Navíc vál silný vítr a vlny byly dost velké, takže po chvilce reptání jsme nakonec uznali, že nás do vody prostě pustit nemůže. Nechali jsme si alespoň mořskou vodou ošplouchat nohy. Však je zítra taky den!

Ráno nás čekalo další překvapení, když nám bylo oznámeno, že máme vrátit lůžkoviny a pak „že nás vezmou k moři“. Zdálo se nám podezřelé, proč nás zase nakládají do autobusů, když, jak jsme se večer přesvědčili, je to na pláž jen kousek. Po několika minutách jízdy jsme pochopili, že jestli se někde dneska budeme koupat, Zlaté písky to nebudou.

Další dvě hodiny strávené v autobuse, další zklamání a otrávené tváře – to byly průvodní znaky cesty, která vedla na Slunečné pobřeží. Tam jsme konečně dostaly k dispozici celé čtyři hodiny, které jsme mohli strávit ve vlnách slané vody. Pak jsme znovu nasedli do autobusu, který projel Burgasem a stočil se na západ, zpět k Sofii. Cestu jsme přerušili jen v Jambolu a Plovdivu.

V Jambolu, který je od Burgasu vzdálen asi sto kilometrů, jsme nocovali v hotelu Tundža, který měl víc jak deset pater, trochu připomínal náš hotel Olympic a mezi nízkými domky historického města vyhlížel asi jako Gulliver mezi lilipyty. Ubytování v něm nebylo tak honosné jako v Gabrovu, zato nám v koupelně i v pokoji dělalo společnost pár šestinohých nájemníků.

V Plovdivu, druhém největším bulharském městě s bohatou historickou tradicí, které od Jambolu dělí asi sto sedmdesát kilometrů, nás čekal oběd a krátký rozchod, při němž jsme museli odrážet neodbytné skupinky žebrající romských dětí, které nás zřejmě pokládaly za bohaté turisty.

Pak už nám zbývalo zhruba sto padesát kilometrů do Sofie. Tam nás ubytovali na vysokoškolských kolejích, které přes léto byly skoro prázdné, obývané jen studenty ze vzdálenějších zemí. Stravování nám zajistili v tamní menze. Za sebou jsme měli tisíc kilometrů strávených na bulharských silnicích, bezmála dvacet hodin prosezených v autobusu, dvě noci v hotelu, jednu v kempu, tři procházky městy a čtyři hodiny koupání v moři.

Trocha vzrušení na závěr

Na kolejích jsme strávili dvě noci. Během té první vzal pan Svoboda ty z nás, kdo o to měli zájem, na noční obhlídku Sofie, což byl nečekaně adrenalinový zážitek. Tehdy rozhodně nebývalo zvykem, aby se po půlnoci pohybovaly po bulharském hlavním městě osoby našeho věku, a prázdniny v tom vůbec nehrály roli. Lidé, které jsme tu a tam potkávali, to dávali najevo pohledy plnými překvapení, ale i zájmu (podle toho, na koho ti dotyční hleděli). Protože to byli téměř výhradně muži nebudící svým vzezřením příliš důvěry, hlídaly jsme si hlavně my, dívky, abychom se stále držely pohromadě.

Té noci se ještě jednou protnulý osudy československých a německých studentů. Během exkurzního týdne jsme se s našimi neoblíbenými většinou nesetkávali, přesto naše nevraživost k nim přetrvávala. Alespoň to platilo pro většinu z nás. Smířlivější pohled na ně zřejmě měly dvě členky naší výpravy. Ty se nezapojily do noční procházky městem, zato nepřítomnosti přísného dozoru využily k tomu, že si dva německé mladíky vzaly na pokoj. Jeden z nich si šel v noci odskočit do svého pokoje (dost nepochopitelný tah, když i v pokoji

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

dívek byla sprcha a toaleta), a přitom vběhl přímo do rány panu Svobodovi, který se v dobré náladě vracel z nočního výletu. Ten měl dobrý přehled o tom, ve kterých pokojích sídlí jeho svěřenci, takže hned věděl, kolik uhodilo, a vrazil dovnitř.

Byl to samozřejmě přestupek jak proti bulharským, tak i našim školním řádům, byli jsme přece na akci pořádané školou. Pan Svoboda se přesto rozhodl nedělat holkám problémy a věc nikde nehlásil. Nicméně se ty dvě krasotinky dočkaly neskrývaného opovržení z naší i jeho strany: „Holky,“ řekl jim, „mně snad ani nejde o to, že jste tam ty kluky měly. Ale že to byli Němci!“

Přes pozdní večerku jsme si ráno moc nepřispali. Celý den jsme totiž měli volný, a chtěli jsme si ho co nejvíce užít. Mohli jsme se podívat po Sofii, naposledy obhlédnout památky, nakoupit suvenýry a dárky domů nebo jet na městské koupaliště – prostě dělat, co jsme potřebovali a chtěli, jak tomu má o prázdninách být.

Z tohoto dne mám jeden ryze osobní zážitek, který svým průběhem bohatě přebil vše, co se mi za uplynulé týdny v Bulharsku přihodilo. Při nákupu dárků a jídla do vlaku jsme s Danou navštívily místní tržiště. Takový sofijský Havelský trh. Dana si chtěla koupit suvenýr ve stánku, který však otevíral v deset hodin, do těch v té chvíli zbývalo čtvrt hodiny. Nakoupily jsme tedy nejprve všechno potřebné, včetně desetikilového melounu, já jsem se pak postavila s taškami na kraj tržiště k jakési restauraci, jejíž markýza poskytovala příjemný stín. Přes relativně brzkou hodinu už totiž slunce pěkně připalovalo. Ostatně, v předzvěsti horkého dne jsem také měla na sobě jen sukni a tričko, které bylo bez rukávů a zavazovalo se za krkem na tkaničku.

Dana se prodírala davem zpět ke stánku.

Čekala jsem sotva několik minut, když ke mně přistoupil vyšší snědý muž ve stáří kolem čtyřiceti let. Začal se mě vyptávat, odkud jsem, jak se jmenuji a co v Sofii dělám. Vypadalo to na naprosto nevinný zdvořilostní rozhovor, kterých už jsem v Bulharsku absolvovala několik, protože Bulhaři jsou nesmírně vstřícní a přátelští. Nic zlého netuše jsem proto rusky odpovídala na otázky v bulharštině a po očku vyhlížela Danu.

Muž odešel, ale vzápětí se vrátil a táhl za sebou dalšího, podstatně mladšího, kterého představil jako svého bratra, a chtěl nás začít seznamovat. Mladík se zdráhal, nechtěl se přiblížit na víc jak na půl metru a vzpíral se bratrovi, až se mu nakonec vytrhl a popoběhl mezi stánky, odkud mne zvědavě pozoroval. Když jsem se rozhlédla kolem sebe, zjistila jsem, že už po mně pokukuje mužů víc, a to nejen z tržiště – několik párů očí zjevně zaujala má holá záda i přes sklo restaurace. Už to přestávalo vypadat nevinně a já jsem ještě naléhavěji vyhlížela Danu.

Kdo ví, na jakém místě to tady stojím, napadlo mne. Copak šestnáctiletá, byť světlolvasá a lehce oblečená holka nemůže ve čtvrt na jedenáct dopoledne jen tak postávat v Sofii vedle restaurace, pár kroků od rušné ulice, aby se nestala terčem mužského obtěžování? Pravdou je, že místní ženy nechodily oblékané zdaleka tak nalahko jako my, i v třicetistupňových vedrech byly často vidět s dlouhými rukávy. Příkládaly jsme to ovšem tomu, že jsou zkrátka na zdejší teplé klima zvyklé. Ale dost možná v tom hrálo roli něco málo muslimských tradic, jakkoliv je tehdejší Bulharsko oficiálně potlačovalo. Přece jen v Sofii žilo roditelých vyznavačů islámu docela dost.

První muž se vrátil a podával mi bílý plastový kelímek, ve kterém bylo něco, co vůní vzdáleně připomínalo naše pivo. Ani náhodou jsem se toho nemínila napít. Jenže říkejte ne Bulharovi, který je zvyklý, že kroucení hlavou znamená souhlas! Chvilku trvalo, než jemu došlo, co říkám, a mně zase, že si musím dávat velký pozor na svá gesta. Muž našťastí stále vypadal docela důvěryhodně, a pokud stál vedle mne, nikdo další se k nám nepřibližoval.

Bulharsko 1986

Vyprávění o jedné prázdninové brigádě v zahraničí...

A on se nikdy nevzdaloval nadlouho. Přesto bych nejraději byla z toho místa co nejdřív pryč, ale Dana by mne nenašla a navíc tašek bylo víc, než jsem byla schopná sama unést.

Najednou se objevil další muž a bez skrupulí přistoupil ke mně. Řekla bych, že se vynořil z té restaurace. Byl nižší, mladší a lépe ustrojený než ten Bulhar. Také měl snědší pleť a černé vlasy, ale byl zjevně jiné národnosti. To potvrdil, když promluvil. U nás na sídlišti kdysi pracovala parta jugoslávských dělníků, takže jsem dobře identifikovala srbochorvatštinu (tehdy to byl oficiálně jeden jazyk). Rozhovor ale probíhal v ruštině. Už se mi do konverzace moc nechtělo, ale obávala jsem se, že pokud se budu chovat nezdvořile, bude to ještě horší. Muž mi kladl podobné dotazy jako jeho předchůdce a velmi ho zaujalo, že jsem Češka. Přemlouval mě, ať neodjíždím do Prahy a zůstanu v Sofii. Představil se mi a strkal mi před oči svůj cestovní pas, abych pochopila, že on je z Jugoslávie, a přesto tady taky zůstal. Nechtěl se nechat odbýt. Nejistě jsem se rozhlížela kolem, a rozhodně mi nepřidalo na náladě, když jsem spatřila, jak mi Bulhar, který stál asi o dva metry za Jugoslávцем (vypadalo to, jako by se mu dobrovolně klidil z cesty), s naprosto vážným výrazem ve tváři naznačuje, ať seberu tašky a uteču. To už jsem skutečně měla strach. Naštěstí se v té chvíli konečně objevila Dana. Zarazila se, když viděla moji společnost, ale já ji hned popoháněla, ať popadneme tašky a mažeme pryč. Na kolejích jsem zážitek zajedla melounem. Desetikilového obra jsme zdolali ve třech lidech na posezení.

Druhý den ráno jsme museli vyklidit pokoje. Odvezli jsme svá zavazadla na vlakové nádraží a vrátili se do menzy na poslední oběd. Pak následovalo několikahodinové volno, při kterém jsem se ze zjevných důvodů obloukem vyhýbala tržišti. Sraz jsme měli na nádraží, kde jsme večeřeli v překvapivě útulné restauraci. Psal se 31. červenec roku 1986 a my jsme měli před sebou ještě jedno bulharské čekání. Po celém měsíci to nejhezčí – čekání na vlak do Prahy.